

Dadabyeva Hayotxon

O'zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti

4-bosqich talabasi

E-mail: dadabayevahayotxon@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanish jarayonining ketma-ketligi haqida so'z yuritiladi. Bunda bola tug'ilishidan boshlab, maktabgacha yosh davrlaridagi turli xil rivojlanish jarayonlari keltirilgan. Shuningdek, bu davrlarda bolaning salomatligiga ahamiyat berib, uni ham jismonan, ham ruhan sog'lom bo'lib voyaga yetishiga zamin yaratish lozim. Har bir rivojlanish bosqichida bolani to'g'ri yo'naltirib, unga ko'maklashish kerak. Quyida olimlarning bola rivojlanishi haqidagi bir nechta nazariyalari ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: jismoniy rivojlanish, kognitiv rivojlanish, ijtimoiy rivojlanish, hissiy rivojlanish, neonatal, go'daklik, maktabgacha yosh, Piaget, Vygotskiy, Erikson.

Abstract: This article talks about the sequence of the development process of preschool children. It includes various developmental processes from birth to school. Also, during these periods, it is necessary to pay attention to the child's health and create time for him to grow up both physically and mentally healthy. It is necessary to properly guide and support the child at each stage of development. Below are also several theories of child development by scientists.

Key words: physical development, cognitive development, social development, emotional development, neonatal, infancy, preschool age, Piaget, Vygotskiy, Erikson.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishi ularning o'sishi va o'rganishida hal qiluvchi bosqichdir. Bu davrda bolalarda sezilarli jismoniy, kognitiv, ijtimoiy va hissiy o'zgarishlar yuz beradi.

1. Jismoniy rivojlanish: maktabgacha yoshdagi bolalar o'zlarining motorli ko'nikmalarini, ham qo'pol motorli ko'nikmalarini (yugurish, sakrash va toqqa chiqish kabi) va nozik motorli ko'nikmalarni (masalan, idishlardan foydalanish, rasm chizish va yozish) yaxshilashda davom etadilar. Shuningdek, ular uch g'ildirakli velosiped haydash yoki sport o'ynash kabi harakatlar orqali o'zlarining muvofiqlashtirish va muvozanatini rivojlantiradilar.

2. Kognitiv rivojlanish: maktabgacha yoshdagi bolalar qiziquvchan va o'rganishga intiladi. Ular fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlana boshlaydilar. Ular harflar, raqamlar, shakllar va ranglarni taniy olishni o'rganadilar. Ularning til qobiliyatlari kengayadi va ular murakkabroq jummalarni tushunib, ishlata boshlaydilar. Ular, shuningdek, hisoblash va saralash kabi asosiy matematik tushunchalarni ishlab chiqishni boshlaydilar.

3. Ijtimoiy rivojlanish: maktabgacha yoshdagi bolalar boshqalar bilan qanday munosabatda bo'lishni o'rganadilar va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. Ular qoidalarni tushunishni va ularga rioya qilishni, navbatma-navbat turishni, o'z tengdoshlari bilan baham ko'rishni va hamkorlik qilishni boshlaydilar. Shuningdek, ular do'stlik orttirishni boshlaydilar va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va empatiyani o'rganishadi.

4. Hissiy rivojlanish: maktabgacha yoshdagi bolalar turli xil his-tuyg'ularni boshdan kechiradilar va ularni to'g'ri boshqarish va ifodalashni o'rganadilar. Ular o'z-o'zini anglashni rivojlantiradilar va o'zlarining his-tuyg'ularini va boshqalarning his-tuyg'ularini tushuna boshlaydilar. Ularda mustaqillik va avtonomiya tuyg'usi rivojlana boshlaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun ularni izlanish, ijodkorlik va o'yinni rag'batlantiradigan xavfsiz va rag'batlantiruvchi muhit bilan ta'minlash muhimdir. Yoshga mos faoliyat, amaliy ta'lim tajribasi va ijtimoiy o'zaro munosabatlarga qaratilgan maktabgacha ta'lim dasturlari ularning umumiy rivojlanishiga katta hissa qo'shishi mumkin. Bundan tashqari, ota-onalar va tarbiyachilarni o'quv safariga jalb qilish ularning o'sishi va rivojlanishini yanada yaxshilashi mumkin. Bolaning rivojlanishining yoshga bog'liq xususiyatlarini bilish tarbiyachilar va ota-onalarga maktabgacha yoshdagi

bolalarning jismoniy tarbiyasini to'g'ri amalga oshirishga yordam beradi: ularning jismoniy va aqliy rivojlanishini nazorat qilish, mashqlarni tanlash, temperleme protseduralari, o'yinlar. Va, albatta, bolaning rivojlanish bosqichlari haqidagi bilim, rivojlanishdagi eng kichik og'ishlarni o'z vaqtida sezishimizga imkon beradi va bolani rivojlanishida qo'pol qonunbuzarliklar shakllanishiga yo'l qo'ymaslik uchun iloji boricha tuzatish ishlarini boshlashga imkon beradi. 2. Bola rivojlanishining asosiy bosqichlari qaysi va u hayotining turli davrlarida nimalar qila olishi kerak?

- neonatal davr (hayotning birinchi 28 kuni)
- go'daklik davri (29 kundan 1 yoshgacha)
- maktabgacha yosh (1 yoshdan 3 yoshgacha)
- maktabgacha yosh (3 yoshdan 6 yoshgacha)
- kichik maktab davri (7 yoshdan 11 yoshgacha)
- katta maktab davri (12 yoshdan 18 yoshgacha)

Shaxsiy yosh davrlarining chegaralari keskin emas, ular bir-biriga o'tadi. Hozirgi davrda bolalar rivojlanishining xususiyatlaridan biri bu tezlashish - rivojlanishning tezlashishi, ma'lum yosh guruhlarida og'irlik va balandlik, balog'at yoshining erta boshlanishi. Har bir yosh davri o'ziga xos xususiyatlarga ega va hozirgi paytda nimalarga e'tibor berish muhimligini bilishingiz kerak. Va asosiy ko'nikmalarni shakllantirish vaqti bilan tanishib chiqib, siz bolaning rivojlanish darajasini aniqlab olishingiz va agar kerak bo'lsa, darhol mutaxassisdan yordam so'rashingiz mumkin.

Bola rivojlanishining birinchi va juda muhim bosqichi hayotning birinchi yilida sodir bo'ladi. Ayni paytda, bola har kuni tom ma'noda yangi narsa qilganda va diqqatli ona bunga e'tibor bera oladigan bo'lsa, juda jadal rivojlanish qayd etiladi.

Biz uning rivojlanishining eng muhim bosqichlariga e'tibor qaratamiz: 2-4 oylikda bola boshini yaxshilab ushlab turishi kerak, agar u buni 4 oygacha bajarmasa, u holda mutaxassis bilan maslahatlashib, markaziy asab tizimining jiddiy patologiyasini istisno qilish kerak. Shu bilan birga, bola onasini va boshqa

oila a'zolarini taniy boshlaydi, ularga kulish yoki qichqiriq bilan munosabatda bo'ladi;

4-5 oygacha - bola qorin bo'shlig'idan orqasiga va orqasiga o'girila boshlaydi, yurishni boshlaydi, ob'ektni qo'llari bilan his qiladi, qo'lga solingan shitirlash va boshqa o'yinchoqlarni qisqa tutadi;

7-8 oygacha - o'z-o'zidan o'tiring, palma tutqichi bilan o'yinchoqlar oling, babbling rivojlanadi;

9 oyga - to'rt oyoq bilan emaklash; Bu vertikalizatsiyaga tayyorgarlikning juda muhim davri, ya'ni emaklash jarayonida orqa, dumba, yuqori va pastki ekstremitalarning barcha mushaklari kuchayadi, qadam hosil bo'ladi. Va bu bosqich butunlay yuruvchilar bilan almashtirilsa, bu juda yomon. 10 oyga qadar - o'rnidan turing, bola bosh barmog'ining qarama-qarshiligi bilan qaychi ushlaydi, aniq heceler shaklida faol suhbatlashadi; 1 yoshga qadar - piyoda yuring, 8-10 ta oddiy so'zlarni talaffuz qiling, oddiy ko'rsatmalarga amal qiling, xayrlashing, boshingizni silkitib minnatdorchilik bildiring va hokazo. Bu vaqtda bola umumiy stolga qo'shila boshlaydi. 2 yoshga kelib, bola zinadan ko'tarilayotganda qo'shimcha qadamni ishlatadi, allaqachon 200 ga yaqin so'zlarni gapiradi, chizmalar chizadi, aytadiganlaridan ko'proq narsani tushunadi, oddiy topshiriqlarni bajaradi;

3 yoshga kelib - zinadan zinapoyalarga ko'tarilib, aylana chizishga qodir, 4-6 so'zdan iborat gaplarda gapira oladi. 4 yoshga kelib - buyruq bo'yicha harakatlarini cheklash, syujetli rasm chizish, ko'plab savollar berish, o'zlari va o'yinchoqlar bilan suhbatlashish. 5 yoshga kelib - yurish paytida qo'llar va oyoqlarning harakatlarini yaxshi muvofiqlashtirish, ular sakrab turuvchi to'pni ushlab olishadi, so'z boyligi tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda, ular to'liq grammatik gap tuzishi, tanish so'zlarning ma'nosini tushuntirishi mumkin. Ular musiqa tinglash, o'qish va kattalar uchun hikoyalarni yoqtirishadi. 6 yoshga kelib, bola oyoqlarini almashtirib, o'rnida sakray oladi, osonlikcha turli xil shakllarni kesib, qaychi ishlatadi, jumboqlarni to'playdi. U jummlalar bilan gapiradi, nima bo'layotganini aytib bera oladi, o'qishni, yozishni o'rganadi. Murakkab ko'rsatmalarni bajaradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama

rivojlantirishda xalq o'yinchoqlaridan foydalanishning nazariy tamoyillari bola rivojlanishining bir nechta asosiy nazariyalaridan kelib chiqadi. Ushbu nazariyalar bolalarning o'sishi va o'rganishining turli jihatlarini rag'batlantirishda o'yin, madaniy vositalar va ijtimoiy o'zaro ta'sirlarning rolini tushunish uchun asos yaratadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda xalq o'yinchoqlaridan foydalanishni asoslaydigan nazariy tamoyillar:

1. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi:

- Piagetning fikricha, o'yin bolalarning kognitiv rivojlanishining muhim vositasidir. O'yin orqali bolalar o'zlarining dunyo haqidagi tushunchalarini faol ravishda shakllantiradilar va muammolarni hal qilish, ijodkorlik va tasavvurni rivojlantiradilar. - Xalq o'yinchoqlari bolalarning tasavvur va ramziy o'yin bilan shug'ullanishi uchun ochiq imkoniyatlar yaratadi, bu Piagetning o'yinni yangi tajribalarni o'zlashtirish va mavjud bilim tuzilmalarini joylashtirish mexanizmi sifatidagi nuqtai nazariga mos keladi.

2. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasi:

- Vygotskiy bolalarning rivojlanishida til, timsollar, artefaktlar kabi madaniy vositalarning ahamiyatini ta'kidladi. Xalq o'yinchoqlari avloddan-avlodga o'tib kelayotgan an'anaviy o'yin materiallari sifatida jamiyatning qadriyatlarini, e'tiqodlari va amaliyotini aks ettiruvchi madaniy qurol sifatida xizmat qiladi.

- Xalq o'yinchoqlari bilan shug'ullanib, bolalar nafaqat o'ziga xos ko'nikma va bilimlarni rivojlantiradilar, balki Vygotskiyning proksimal rivojlanish zonasi va madaniy vositachilikning ta'limdagi roli haqidagi kontseptsiyasiga mos ravishda madaniy me'yorlar va an'analarni o'zlashtiradilar.

3. Eriksonning psixososyal nazariyasi: - Erikson o'yin hissiy rivojlanishga va bolaning shaxsiyatini shakllantirishga yordam beradi, deb taklif qildi. O'yin bolalarga turli rollarni o'rganish, his-tuyg'ularini ifoda etish, kompetentsiya va o'z-o'zini hurmat qilish tuyg'usini rivojlantirish imkonini beradi.

- Xalq o'yinchoqlari bolalarga turli ijtimoiy rollar va hissiy tajribalarni o'rganishga imkon beruvchi xayoliy o'yinlar uchun imkoniyatlar yaratadi, bu

Eriksonning hissiy farovonlik va o'zini ijobiy his qilishda o'yin muhimligiga urg'u berishini qo'llab-quvvatlaydi.

Ushbu nazariy tamoyillarni xalq o'yinchoqlaridan foydalanishga integratsiyalashgan holda, o'qituvchilar va ota-onalar maktabgacha yoshdagi bolalarning kognitiv, jismoniy, ijtimoiy, hissiy va madaniy rivojlanishini qo'llab-quvvatlovchi boy va madaniy jihatdan mazmunli o'quv tajribalarini yaratishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sayidahmedov N. Yangi pedogogik texnologiyalar. - Toshkent: Moliya.
2. Usmonov M. Interaktiv electron o'quv kurslar-o'qitish faoliyatining yangi vositasi sifatida // "Xalq ta'limi" jurnali, 2013, 5-son.
3. R. Ishmuhammedov, M. Yo'ldoshev. "Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar ("Ta'lim tizimi hodimlari metodistlar, o'qituvchilar, tarbiyachi va murabbiylar uchun o'quv qo'llanma")-T: 2013.
4. Begimqulov U. SH. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. T.: "Fan" 2007. Taylaqov N. I. "Elektron darslik yaratishda qo'yiladigan talablar". // "Xalq ta'limi Jurnali, 2005.